

Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne Wolińskiego Parku Narodowego – stan obecny i perspektywy rozwoju

Emilia Janeczko, Małgorzata Woźnicka, Magdalena Grzesiak

Abstrakt. W artykule przedstawiono wyniki inwentaryzacji zasobów bazy turystycznej oraz rekreacyjnej Wolińskiego Parku Narodowego, jednego z najczęściej odwiedzanych parków narodowych w Polsce. W świetle przeprowadzonych badań należy podkreślić nierównomierne rozmieszczenie infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz duży stopień jej koncentracji w sąsiedztwie kilku miejscowości. Uzyskane rezultaty wskazują na konieczność zintensyfikowania działań w celu podniesienia obecnych standardów infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej parku. Na terenie parku brakuje zarówno infrastruktury nowoczesnej, jak i dostępnej dla osób niepełnoprawnych.

Słowa kluczowe: Wolin, infrastruktura turystyczna, zagospodarowanie turystyczne

Abstract. Tourism and recreation development of Wolin National Park – the current state and prospects. This paper presents the results of inventory of tourist and recreation facilities in Wolin National Park, one of the most frequently visited national parks in Poland. In the light of the study should be noted the uneven distribution of tourism and recreation infrastructure and its high degree of concentration in the vicinity of several villages. The results indicate the need to intensify efforts to improve the current standards of tourist and recreation infrastructure in the Park. In the Park there is lack of both - a modern infrastructure and available facilities for people with different disabilities.

Key words: Wolin, tourist infrastructure, tourism development

Wstęp

W Polsce parki narodowe zajmują łącznie obszar 316 748 ha, co stanowi ok. 1% powierzchni kraju. Odwiedzane są one każdego roku przez blisko 11 milionów turystów (<http://www.mos.gov.pl>). Turystyka i rekreacja na terenach przyrodniczo cennych, w tym również w parkach narodowych z jednej strony przynosi wiele korzyści, przyczynia się do ożywienia gospodarczego poszczególnych regionów kraju, z drugiej powoduje ograniczenia w sposobie gospodarowania terenem, niesie za sobą zagrożenia dla funkcjonowania środowiska przyrodniczego, kulturowego, jak również wartości krajobrazowych. Jednym z działań zmierzających do ograniczenia negatywnych skutków turystyki i rekreacji, i złagodzenia różnych konfliktów wynikających z konieczności wielofunkcyjnego użytkowania przestrzeni jest odpowiednie zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne terenu. Woliński Park narodowy może być udostępniony turystycznie na szczególnych warunkach, które zapewnią realizację jego funkcji podstawowych, w tym przede wszystkim umożliwiając ochronę wartości przyrodniczych i krajobrazowych.

Celem pracy jest wskazanie możliwych kierunków rozwoju turystyki i rekreacji w Wolińskim Parku Narodowym na tle zasobów istniejącej bazy turystycznej i rekreacyjnej parku.

Metodyka

Realizacja celu pracy wiązała się z koniecznością pozyskania i aktualizacji danych dotyczących zasobów turystycznej bazy noclegowej i komunikacyjnej oraz zagospodarowania rekreacyjnego Wolińskiego Parku Narodowego. Informacje te zgromadzono na podstawie analizy Planu Ochrony WPN z 1999 roku, dostępnych przewodników i map turystycznych oraz zasobów internetowego Banku Danych Lokalnych. Kolejnym etapem pracy było zdiagnozowanie istniejących i potencjalnych zagrożeń dla wyznaczonych celów ochronnych parku, wynikających z prowadzonej działalności turystyczno-rekreacyjnej. W tym celu przeprowadzono w 2011 roku badania terenowe polegające na zebraniu materiału fotograficznego, dokumentującego stan zasobów bazy turystyczno-rekreacyjnej parku i jego strefy ochronnej oraz procesy zachodzące w środowisku związane z obecnością turystów, jak i występowaniem infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej. Zgromadzony materiał badawczy umożliwił określenie perspektyw rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej WPN.

Obiekt badań

Woliński Park Narodowy (WPN) będący jednym z dwudziestu trzech parków narodowych w Polsce, został utworzony Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 03.03.1960r. (Dz.U z 1960 r. Nr 14, poz.29), w celu ochrony bogactwa rodzimej flory i fauny oraz unikatowego krajobrazu polskiego wybrzeża. Woliński Park Narodowy jest pierwszym w Polsce parkiem narodowym lądowo-morskim. Park znajduje się w zasięgu województwa zachodniopomorskiego, w granicach gmin Międzyzdroje, Wolin i Świnoujście. Obecnie powierzchnia parku wynosi 10937 ha, w tym ekosystemy leśne zajmują 4648,53 ha (42,5% powierzchni parku), ekosystemy wodne 4681,41 ha (42,8%) i ekosystemy lądowe nieleśne 1607,46 ha (14,7%). Bliżko 75% powierzchni parku zajmują wzgórza morenowe. Rzeźba terenu parku jest bardzo zróżnicowana, deniwelacje sięgają 50-60 m. Ochroną ściśłą objętych jest łącznie 498,72 ha (4,56% całkowitej powierzchni). Sieć hydrograficzną parku stanowi ciek Stary Zdrój, zawadnione wyrobiska kredy – jezioro Turkusowe i Stara Kredownia, nieliczne źródła oraz jeziora Wicko Małe i Wicko Wielkie, sztuczny zbiornik pokopalniany – Jezioro Gardno oraz jeziora: Czajcze, Rabiąż, Warnowskie. Wokół WPN utworzona została strefa ochronna o łącznej powierzchni 3369 ha.

Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne WPN – stan obecny

Teren WPN i obszar jego strefy ochronnej postrzegany był od dawna jako niezwykle atrakcyjny turystycznie z uwagi na występującą tu faunę i florę, charakterystyczne dla nadmorskiego obszaru. Obecny system udostępnienia turystycznego parku ukształtował się w końcu XX wieku. W obrębie parku turystyczna baza noclegowa jest bardzo skromna, funkcjonują tu tylko dwa ośrodki wypoczynkowe „Grodno I” oraz „Grodno II”, położone w pasie nadmorskim. Ośrodki te dysponują łącznie około 250 miejscami noclegowymi. Na terenie parku nie ma żadnej miejscowości, ale w jego bliskim otoczeniu skupia się niemal cała baza noclegowa Wyspy Wolin. W przestrzennym układzie bazy czasowo-turystycznej w najbliższym otocze-

niu parku prym wiodą miejscowości Międzyzdroje, Wiselka oraz Międzywodzie. W obrębie gminy Międzyzdroje funkcjonuje 69 obiektów noclegowych, w tym 28 całorocznych. Ogólna liczba miejsc noclegowych wynosi 6497, przy czym 2960 to miejsca noclegowe całoroczne w hotelach, pensjonatach, niektórych ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych i wczasowych (<http://www.stat.gov.pl/bdl/>) Pozostałe miejsca to głównie baza sezonowa: domki campingowe i pola namiotowe. Standard obsługi i wypoczynku ulega wciąż poprawie, choć jego poziom ciągle jest raczej dość niski. Sezon turystyczny trwa na Wyspie Wolin 2-3 miesiące, ale obserwuje się jego częściowe wydłużenie do 5-6 miesięcy. Łączna liczba korzystających z miejsc noclegowych w gminie Międzyzdroje wyniosła w 2012 roku 119026 osób. Dużą atrakcją terenu graniczącego z parkiem jest pole golfowe w Kołczewie (Hotel Amber-Baltic z Międzyzdrojów).

Na terenie parku i w jego strefie ochronnej funkcjonuje około 50 kilometrów szlaków pieszych i rowerowych. Przez teren parku (na odcinku 4 km) przebiega turystyczny międzynarodowy szlak rowerowy wokół Bałtyku R-10 (Nadmorski Szlak Hanzeatycki) –szlak sieci Euro Velo. W parku i w obrębie jego strefy ochronnej wyznaczono ponadto następujące trasy rowerowe o znaczeniu lokalnym: Warnowo – Domysłów – Żółwino – Wiselka –Warnowo (zielony szlak rowerowy, przez teren parku przechodzi 3 km odcinek szlaku), Międzyzdroje – Przytór (niebieski szlak rowerowy) oraz Międzyzdroje – Lubin –Sułomino (szlak niebieski, w granicach parku znajduje się odcinek 1 km). Poza trasami rowerowymi obszar parku udostępniony jest poprzez sieć szlaków pieszych. Sieć tę tworzą: pieszy szlak czerwony „Brzegiem Bałtyku” E9 (na terenie parku jego długość wynosi 14,2 km), pieszy szlak niebieski „Nad Zalew Szczeciński” (w granicach parku 19,9km), pieszy zielony szlak turystyczny „Leśny” (w granicach parku jego długość wynosi 8 km), pieszy szlak czarny – na Kawczą Górę i do Rezerwatu Pokazowego Żubrów (w granicach parku 2,5 km szlaku) oraz szlak czarny Wiselka – plaża i Jezioro Zatorek – plaża (w sumie 3 km szlaku w granicach parku). Sieć szlaków pieszych i rowerowych uzupełniają ścieżki edukacyjne o tematyce ogólnoprzyrodniczej. Są to: ścieżka dydaktyczna od siedziby Dyrekcji WPN przez Kawczą Górę i Kwasowo do Pokazowego Rezerwatu Żubrów, ścieżka od Jeziora Turkusowego do Wzgórza Zielonka, ścieżka dydaktyczna od Karnocic w kierunku Dębu Wolinian, ścieżka dydaktyczna Wiselka – plaża, ścieżka na wyspie Karsiborska Kępa, ścieżka w sąsiedztwie rez. Luniewo oraz Jeziora Zatorek (strefa ochronna parku).

Ważnymi obiektami zlokalizowanymi w WPN, łączącymi funkcje turystyczne z edukacyjnymi są Zagroda Pokazowa Żubrów oraz Centrum Edukacyjno-Muzealne (CEM) przy siedzibie parku w Międzyzdrojach. Zagroda została utworzona w 1976 roku w ramach programu hodowli zachowawczej żubra. Teren zagrody obejmuje powierzchnię 28 ha. Oprócz wybiegów dla zwierząt w obrębie zagrody mieszczą się trasy spacerowe, tarasy widokowe, plac zabaw, toalety itp. Z kolei CE, pełni funkcje ośrodka edukacyjno-konferencyjnego oraz muzeum przyrodniczego. Obok budynku CEM znajdują się woliery z okazami bielika i puchacza oraz Galeria „Stare Muzeum”, w której odbywają się wystawy czasowe. Część wodna parku udostępniona jest dzięki szlakom kajakowym (w granicach parku szlak kajakowy liczy około 19 km). Kajakami można pływać po Zalewie Szczecińskim, po jeziorach Wicko Małe i Wicko Wielkie, a także po rzekach Stara Świna, Starą Głębia.

W skład zagospodarowania rekreacyjnego parku wchodzi również punkty widokowe. Do najchętniej odwiedzanych miejsc należą punkty widokowe na klifach (Kawcza Góra, Wzgórze Gosań) oraz punkty widokowe nad Jeziorem Czajcze, Turkusowym jak również na Wzgórzu Zielonka. Widok ze Wzgórza Zielonka na wsteczną deltę Świny został uznany na przełomie 1993/94 roku przez Międzynarodowe Towarzystwo Przyjaciół Przyrody europejskim

krajobrazem roku (Jakuczun 2004). W sąsiedztwie Starej Świny na wyspie Karsiborska Kępa rozwija się birdwatching. Znajduje się tutaj m.in. ścieżka edukacyjna i wieża do obserwacji ptaków. Spośród wszystkich obiektów punktowych rekreacyjnego zagospodarowania jedynie punkt widokowy nad jeziorem Turkusowym można uznać za dostosowany dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

Formy turystyki i rekreacji terenie WPN

Turystyka i rekreacja na obszarze parku ze względu na jego funkcje ochronne nie może odbywać się w sposób żywiołowy, niektóre rodzaje aktywności turystyczno-rekreacyjnych podlegają regulacjom wynikającym z Ustawy o ochronie przyrody, inne w ogóle nie mogą być realizowane z uwagi na specyficzne walory środowiska przyrodniczo-kulturowego. Na przykład na terenie Dłty Wstecznej Świny obowiązuje zakaz uprawiania sportów motorowodnych i ruchu łodziami motorowymi. Wykluczona jest również, ze względu na ochronę środowiska, a w szczególności na ochronę stanowisk lęgowych ptaków, możliwość swobodnych przelotów nad terenem parku. Ze względu na często zmieniające się warunki hydrometeorologiczne na wodach morskich oraz małe głębokości na akwenach takich jak jezioro Wicko Wielkie i Wicko Małe na obszarze w granicach parku i jego strefie ochronnej nie może się w pełni rozwijać turystyka żeglarska. Ponadto teren parku, w centralnej części jest w całości zalesiony i cechuje się urozmaiconą rzeźbą terenu, a przez to jest trudno dostępny. Niską dostępnością terenu odznacza się teren parku w Dalcie Świny. Występują tu trudno dostępne, podmokłe łąki, kanały, rowy co ogranicza w sposób naturalny możliwość turystyczno-rekreacyjnego użytkowania tego fragmentu parku. W pasie nadmorskim między Międzyzdrojami a Świątouściem ograniczenia związane z przemieszczaniem się turystów oraz wprowadzeniem infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej wynikają z konieczności ochrony wybrzeża klifowego. Poza strefą plaży nadmorskich dopuszczalną formą wypoczynku realizowaną na terenie WPN jest turystyka kwalifikowana – piesza i rowerowa. W obrębie parku, znajdują się ponadto zespół koszar Białej Góry oraz liczne pozostałości umocnień z czasów II wojny światowej, stanowiące podstawę rozwoju militarnej turystyki kulturowej.

Turystyka pobytowa rozwija się przede wszystkim poza granicami parku. W miejscowościach Międzyzdroje, Wiselka dominuje turystyka o charakterze wczasowo-letniskowym, w innych miejscowościach takich jak Karsibór oraz Przytór rozwija się agroturystyka.

Istniejące i potencjalne zagrożenia dla realizacji celów ochronnych WPN wynikające z prowadzonej działalności turystycznej i rekreacyjnej

Spośród różnych zagrożeń związanych z działalnością człowieka na terenie parku najbardziej istotnym jest ruch turystyczny. Na terenie WPN ruch ten skupia się w trzech rejonach- wzdłuż plaży nadmorskiej (z największą koncentracją plażowiczów w sąsiedztwie Międzyzdrojów i Wiselki), w sąsiedztwie Zagrody Pokazowej Żubrów oraz w mniejszym stopniu nad Jeziorem Turkusowym. Oprócz tak oczywistych negatywnych aspektów rozwoju turystyki i rekreacji jak: płoszenie zwierząt, porzucanie przez turystów różnego typu odpadów na szlakach turystycznych i w ich sąsiedztwie, zrywanie, niszczenie i wydeptywanie roślinności, wzniesienie ognia w miejscach niedozwolonych, w pasie nadmorskim pojawiają się są również nielegalne „dzikie” zejścia na plażę. Istotnym problemem, m.in. w rejonie jeziora Wicko

Małe i Wicko Wielkie, w Zalesiu, Wapnicy i Lubinie jest brak odpowiednio zorganizowanego zaplecza sanitarnego (WC + pojemniki na odpadki). Zagrozeniem dla walorów krajobrazowych (fizjonomicznych) parku jest brak ujednoliconych wzorców małej architektury, spójnego systemu komunikacji informacyjnej, jak również brak konserwacji urządzeń rekreacyjnych i remontów historycznych dróg, szczególnie tych o nawierzchni brukowanej. Jako zagrożenie dla środowiska przyrodniczego oraz krajobrazu należy uznać też brak utrzymywanej drożności niektórych szlaków turystycznych (np. niebieski szlak turystyczny na odcinku Karnocice – Dolina Trzciąłowska), co skutkuje dodatkowym wydeptywaniem i poszerzeniem tras. Na szlakach, szczególnie tych, które prowadzą przez tereny o większych deniwelacjach obserwuje się postępującą erozję.

Perspektywy rozwoju turystyki i rekreacji w WPN

Ze względu na unikatowe walory krajobrazowe oraz dostępność atrakcyjnych plaż, turystyka i rekreacja na terenie Wolińskiego Parku Narodowego nadal będzie rozwijać się z dużą intensywnością. Tym bardziej, że jak wykazały badania Kowalczyka (2010) obecnie, w porównaniu z ostatnim dziesięcioleciem XX wieku nastąpił wyraźny wzrost liczby odwiedzających park. Z badań Duszy et al. (2012) wynika, że dwa najczęściej odwiedzane punkty w parku – Centrum Edukacyjno-Muzealne w Międzyzdrojach oraz Zagroda Pokazowa Żubrów przyciągnęły w ostatnich kilku latach średnio rocznie około 70 tys. turystów. Dane Ministerstwa Środowiska wskazują, że w 2009 roku park zwiedziło 1,5 mln. ludzi (http://www.mos.gov.pl/g2/big/2011_01/b52618a356a47d83dc66b0a34aefb9a0.pdf).

Tak duża frekwencja odwiedzających wymusza strefowanie intensywności zagospodarowania turystycznego i rekreacyjnego w parku. W pierwszej kolejności należy jednak wyeliminować ww. zagrożenia związane z działalnością turystyczno-rekreacyjną. Planując dalszy rozwój turystyki i rekreacji w parku należy utrzymać aktualną wielkość bazy turystycznej noclegowej oraz obecną sieć szlaków pieszych i rowerowych. W parku i jego strefie ochronnej powinna rozwijać się infrastruktura związana z birdwatchingiem i obserwacją krajobrazu – wieże widokowe, chatownie, wraz z systemem ścieżek edukacyjnych prowadzonych na kładkach. Ważnym elementem rozwoju turystyki edukacyjnej powinno być stworzenie w strefie ochronnej parku skansenu – muzeum prezentującego charakterystyczny styl budownictwa regionalnego oraz przedmioty związane z funkcjonowaniem wsi rybackiej. Największym potencjałem do rozwoju turystyki edukacyjnej dysponują Wyspa Karsibór, Półwysep Przytorski oraz okolice miejscowości Warnowo i Domysłów. Modnym obecnie kierunkiem rozwoju turystyki w całej Europie jest kulturowa turystyka dziedzictwa przemysłowego. W tym aspekcie Woliński Park Narodowy dysponuje absolutnie unikatową ofertą turystyczną. Konieczne jest podjęcie działań na rzecz promocji obszaru Doliny Trzciąłowskiej, rozwoju turystyczno-rekreacyjnego miejscowości Wapnica i Lubin oraz podniesienia obecnego standardu zagospodarowania rekreacyjnego brzegów Jeziora Turkusowego.

Teren WPN należy chronić przed antropopresją, nie tylko limitując dostęp do niego, ale przede wszystkim tworząc zaplecze dla obsługi ruchu turystycznego poza parkiem, w miejscowościach wczasowych i ich sąsiedztwie. Szczególną rolę w tym zakresie powinien pełnić teren położony na wschód od strefy ochronnej parku aż do rzeki Dźwiny, w obrębie którego możliwe jest utworzenie trasy turystycznej samochodowej Wiselka – Warnowo – Ładzin – Wolin wraz z rozwojem miejsc obsługi podróży i promocją walorów turystycznych m.in. „Lasu na

Zamku” i dworu w Mokrzczy Małej. Z punktu widzenia ochrony krajobrazu i walorów kulturowych parku niezbędne jest ustalenie jednolitych standardów urbanistycznych dla miejscowości wczasowych sąsiadujących z parkiem i jego strefą ochronną.

Podsumowanie

Woliński Park Narodowy i jego najbliższe otoczenie charakteryzują się wyjątkowymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi predysponującymi do rozwoju różnych form turystyki. Ograniczeniami dla rozwoju turystyki są: konieczność dostosowania intensywności zagospodarowania do chłonności naturalnej środowiska, nie w pełni wyeksponowane wartości środowiska kulturowego, niski standard i sezonowość większości obiektów noclegowych. Istniejące i potencjalne możliwości zagospodarowania turystycznego terenu są znaczne i nie do końca wykorzystane. Konieczne jest podniesienie standardów zarówno obiektów turystycznych noclegowych w sąsiedztwie parku, jak i urządzeń zagospodarowania rekreacyjnego. Istnieje pilna potrzeba opracowania ujednoliconej formy urządzeń rekreacyjnych oraz spójnego systemu komunikacji informacyjnej na terenie parku.

Literatura

- Dusza E., Kupiec M., Felisiak S. 2012. Zmienność natężenia ruchu turystycznego na obszarze Wolińskiego Parku Narodowego. *Problemy Ekologii Krajobrazu. Rekreacja w krajobrazach o wysokim potencjale*. Tom XXXIV. 281-285.
- Jakuczun B. 2004. *Turystyka w Wolińskim Parku Narodowym*. Wyspa Wolin, In-Plus. 16-166.
- Plan ochrony WPN z 1999r., w szczególności Operat Zagospodarowania Przestrzennego WPN.
- Turystyczna mapa wyspy Wolin w skali 1:35000, Wydanie IV 2008/2009, Zachodniopomorska Agencja Reklamowa, Szczecin.
- Mapa turystyczna Wyspa Wolin, Woliński Park Narodowy w skali 1: 50 000, 2011, wyd. szóste, Wydawnictwo Kartograficzne Regiony, Morawica k. Krakowa.
- Mapa turystyczna Wyspa Wolin i okolice w skali 1: 50 000, wydawnictwo Rajd.
- Międzydroje i okolice. Na wolińskich szlakach, przewodnik w skali 1: 25 000, wydawnictwo Rajd, wyd. III, Warszawa, 2012.
- Mapa turystyczna Woliński Park Narodowy, skala 1:50 000, wyd. Galileos, wyd. I, 2007.
- Mapy topograficzne w skali 1:10 000, w układzie 1965, wydane przez Główny Urząd Geodezji i Kartografii.
- Kowalczyk D. 2010. *Rozwój funkcji turystycznych w Wolińskim Parku Narodowym*. Klify.T.5. 115-125.
- Parki narodowe w Polsce 2010. Działalność organizacyjna i finansowanie w 2009 roku. Departament Ochrony Środowiska, Warszawa.
- <http://www.mos.gov.pl/f>
- <http://www.stat.gov.pl/bdl/>
- http://www.mos.gov.pl/g2/big/2011_01/b52618a356a47d83dc66b0a34aefb9a0.pdf

Emilia Janeczko, Małgorzata Woźnicka, Magdalena Grzesiak

Katedra Użytkowania Lasu Wydział Leśny SGGW
janeczko.emilia@gmail.com, woźnickam@wl.sggw.pl
grzesiak_magdalena@windowslive.com